

Юридичні науки

УДК 340.12 (477)

Гдичинський Віталій Богданович

аспірант кафедри державно-правових дисциплін

ВНЗ «Університет економіки та права «КРОК»

Гдычинский Виталий Богданович

аспирант кафедры государственного-правовых дисциплин

«Университет экономики и права «КРОК»

Gdichinsky Vitaly

Postgraduate Student of the Department of State and Legal Disciplines

KROK University of Economics and Law

**ПРАВОВІ ПАРАДИГМИ У КОНТЕКСТІ СУЧАСНОГО
РЕФОРМУВАННЯ ПРАВОВОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНСЬКОЇ
ДЕРЖАВИ**

**ПРАВОВЫЕ ПАРАДИГМЫ В КОНТЕКСТЕ СОВРЕМЕННОГО
РЕФОРМИРОВАНИЯ ПРАВОВОЙ СИСТЕМЫ УКРАИНСКОГО
ГОСУДАРСТВА**

**LEGAL PARADIGM IN THE CONTEXT MODERN REFORM OF THE
LEGAL SYSTEM OF UKRAINIAN STATE**

***Анотація.** Досліджено вплив загальнотеоретичних засад правових парадигм на правотворчу діяльність. Висвітлено історію появи поняття «правові парадигми» як філософсько-правової категорії. Досліджено парадигмально-правову проблематику у теорії держави і права.*

***Ключові слова:** парадигмальність, правові парадигми, парадигмально-правові концепції, глобалізаційні правові процеси, адаптація правової термінології.*

Аннотация. Внедрение заглавной и правдивой парадигмы. Высветлено историю развития понятия «Правовые парадигмы» в качестве философско-правовой категории. Исследована парадигмально-правовая проблема теории государства и права.

Ключевые слова: парадигмальность, правовая парадигма, парадигмально-правовая концепция, глобальные правовые процессы, адаптация правовой терминологии.

Summary. The introduction of the capital and truthful paradigm. The history of the development of the concept "Legal paradigms" as a philosophical and legal category is highlighted. The paradigm-legal problem of the theory of state and law is investigated.

Key words: paradigm, legal paradigm, paradigm-legal concept, global legal processes, adaptation of legal terminology.

Постановка проблеми. Виявлення впливу загальнотеоретичних засад правових парадигм на правотворчу діяльність, специфіки, функцій і ролі у механізмі правотворчості в умовах сучасної Української держави, а також як форми організації наукового знання про право і як фактор, що діє на процес правового регулювання суспільних відносин.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретико-методологічною базою дослідження впливу загальнотеоретичних засад правових парадигм на правотворчу діяльність слугували наукові доробки українських науковців-правників і фахівців у галузі філософії права, теорії держави і права: Бернам В. [6-7], Гайдулін О.О. [14-15], Гвоздецький В.Д. [16], Головатий С. [18], Заморська Л.І. [19-20], Капра Ф. [12], Кельман М.С. [22-23], Ковальський В.С. [21], Кун Т. [8-11], Мурашин О.Г. [16], Пархоменко Н.М. [13], Патей-Братасюк М.Г. [16], Цимбалюк М.М. [17] та інших.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Наукова новизна дослідження полягає у тому, що *вперше на теоретико-методологічному рівні вивчено вплив загальнотеоретичних засад правових парадигм на правотворчу діяльність*, проаналізовано структури і форми вияву правових парадигм у правотворчості, доведено важливість для правової науки і механізму правового регулювання парадигмально-правової концепції теорії держави і права. Метою статті є теоретико-методологічне обґрунтування впливу загальнотеоретичних засад правових парадигм на правотворчу діяльність в її загальнотеоретичних засадах теорії держави і права.

Виклад основного матеріалу. Розбудовуючи соціально-правову державу, слід обов'язково враховувати сукупність психічних, інтелектуальних, ідеологічних, релігійних, естетичних та ін. особливостей мислення українського народу, соціальної групи чи індивіда, що дозволить наблизитись до парадигмально-правової стадії у правотворчості і правореалізації. Таким чином, необхідно взяти на озброєння концепцію справедливості, що працює на благо більшості населення країни.

На нашу думку, у правотворчості слід відходити від правової парадигми в її суто академічному вигляді і впроваджувати парадигму у формі соціально-правового напрямку. Нові конституції європейських і деяких інших країн містять положення про соціальне партнерство, соціальну справедливість, соціально орієнтовану економіку, про соціальний захист різних верств і груп населення країни. Підхід правотворців має ґрунтуватись на парадигмально-правовій концепції соціально орієнтованого законодавства і містити положення, спрямовані на покращення життя громадян у контексті соціально-правових парадигм. У будь-якому разі очевидно, що необхідний соціальний ухил і відхід від політики. Пов'язано це з тим, що природа ринкових відносин в її класичній формі не передбачає соціальної захищеності людини. Для забезпечення

соціально-правової захищеності потрібно змінити правову парадигму на соціально орієнтовану, на такі положення, які відповідатимуть сучасним викликам, що постали перед Українською державою. Це одне з найважливіших напрямів діяльності держави як засобів збереження сталого розвитку українського суспільства.

Таким чином, теоретико-прикладне дослідження загальнотеоретичних засад правових парадигм як правових об'єктів, явищ і процесів правосвідомості і правореалізації в теорії держави і права, а також предметно-дисциплінарний характер правових парадигм в їхньому взаємозв'язку з правотворчістю розглядається як практичне втілення концепції правових парадигм у сучасному реформуванні правової системи Української держави.

Пізнавально-правові функції правової системи являють собою форми відображення парадигмально-правової концепції системи теорії держави і права у практично-правовій діяльності – у правотворчості. Так, правове наукове співтовариство не лише є невід'ємною складовою правової парадигмальності, а й на практиці займається переробкою і науковим пізнанням масиву знань про право, про об'єктивні правові явища і правові категорії, трансформуючи результати науково-правової діяльності в ціннісно-аксіологічну правотворчість як правовий припис, як своєрідний алгоритм правотворчості. Практичне правове втілення є безпосередньою матеріалізацією наукового і ціннісно-аксіологічного аспекту правотворчості.

Правотворчість як складова парадигмально-правової концепції теорії держави і права – це така правова діяльність, що безпосередньо реєструє, відображає і регламентує те, що невіддільне від актів втілення права, служить їхньому вдосконаленню [1]. До основоположних правотворчих компонентів зараховують суб'єктивовані правові настанови, які описують різні аспекти правової дійсності. Суб'єктивовані правові настанови

віддзеркалюють усю повноту таких філософських категорій, як відчуття свободи, громадянського обов'язку, відповідальності перед суспільством і державою, правова провина і правова відповідальність. Формування правових настанов у правотворчості – це важливий елемент формування в особистості правосвідомості й є необхідна частина парадигмально-правової концепції теорії держави і права.

Під правовими навичками як складовою правотворчості ми розуміємо здатність здійснювати таку правову діяльність, яка вже не потребує складних розумових процесів. Правові навички – це механізм пристосування індивіда до реально існуючих правових ситуацій [2]. Правові знання у правотворчості – це комплекс оцінок, настанов, фактів практично-правового характеру, які опосередковані соціальним зовнішнім середовищем. Специфічною рисою правотворчості традиційно прийнято вважати подання правових норм у вигляді систематизованих, ґрунтовних правових знань, втілених у формі нормативно-правових актів, закон і законопроектів. Правові акти, які напрацьовуються правотворцями, мають бути чітким правовим усвідомленням як суто правових, оскільки парадигмально-правовою догмою є правові відносини між особистістю і державою, особистістю і суспільством та іншими суб'єктами правовідносин.

Таким чином, кожна людина, яка здійснює певні соціально-правові вчинки, перебуває у безпосередній дії права. Людина самостійно не спроможна усвідомлювати цей факт залежності від права, тим самим вважаючи себе вільною від будь-яких зобов'язань перед суспільством і державою. Однак незнання закону не звільняє від правової відповідальності, і наявність розриву між ціннісно-аксіологічним правовим досвідом – це негативна, а в деяких випадках і протиправна діяльність. Практична правотворчість безпосередньо пов'язана з необхідністю задоволення конкретно специфічних потреб соціуму у правовому

регулюванні поведінки, зовнішніх дій індивідуумів, які вчиняються за парадигмально-правовими засадами. Завданням сучасності українських правових реалій є відтворення правильно орієнтованої правосвідомості індивідуума як громадянин. Правова свідомість являє собою таку сферу свідомості, яка відображає правову дійсність у формі правових знань і оцінних відносин до права і правореалізації, соціально-правових настанов і аксіологічних орієнтацій, що регулюють поведінку і діяльність людей в правових ситуаціях [3].

Демократичні перетворення, які відбуваються в українському суспільстві, характеризуються неоднозначністю результатів, їхній успіх багато в чому залежить від якості правотворчості, що є одним зі способів таких парадигмально-правових змін. Разом з тим, як показує аналіз чинного законодавства України, багато нормативно-правових актів, покликани покращити якість життя українських громадян, або втратили актуальність і не відповідають парадигмально-правовому «духу часу», або не діють через відомчі нормативні акти, які доводять до виконавця зміст початкового закону в спотвореному вигляді. Причини такого перебігу справ у правовій системі України, на наш погляд, криються в правовій якості правотворчості чинного законодавства і правничої практики його застосування.

Беручи до уваги реальність української правової дійсності, узагальнимо найбільш очевидні з них: ігнорування закону на місцевому рівні – брак правової традиції законослухняності; неконтрольована відомча правотворчість, що суперечить Конституції України; зловживання правозастосуванням; неадекватність законодавчих актів правовій дійсності, наявність логіко-структурних-структурних правових дефектів у законопроектах і узгоджених нормативно-правових актах.

Як свідчить правовий досвід країн із розвиненою формою демократії і демократично-правовими традиціями, одним зі способів усунення

перерахованих негативних правових тенденцій є дієва науково виважена, ґрунтована на загальнотеоретичних засадах парадигмально-правової концепції теорії держави і права, а отже, цілеспрямована правова політика держави. Опрацювання, розробка, аргументування парадигмально-правової концепції у правотворчості на найближчий час і на перспективу вважається одним із невідкладних завдань сучасної української правової науки.

Ще однією важливою ознакою змін правових парадигм є глобалізаційна складова парадигмально-правової концепції. Глобалізація є однією з явних і незаперечних тенденцій розвитку права в сучасному світі, у тому числі і в Україні, і закономірним відображенням всіх соціально-правових явищ. Тенденція до глобалізації правової системи превалює в правовій міжнародній системі. Дослідження парадигми правової глобалістики дозволяє робити певні передбачення перспектив розвитку національної правової системи у тісній взаємодії з міжнародною правовою системою. Слід брати до уваги, що глобалізація не лише відкриває широкі можливості для розвитку людської цивілізації, а спричинює появи неймовірної кількості нерегульованих міжнародним законодавством складних проблем, як підпадають під правове правопорушення. Так, глобального значення набуває боротьба з міжнародним і національним тероризмом, рівень соціальної небезпеки якої можна визначити як правову дефініцію «глобальна війна з тероризмом і терористичними атаками». До числа негативних наслідків глобалізації в інформаційній сфері слід віднести шахрайство в інтернет-мережах (dark-net), кібернетичні злочини, глобальні інформаційні війни, поява такого правового явища, як правовий інтернет-нігілізм, який з'являється на тлі безмежного доступу до інформації через інтернет-ресурси.

Однак варто наголосити, що державна політика ізоляції громадян від вільного доступу до інформаційного простору у контексті права

неприпустимі. В сучасну новітню інформаційну епоху узагальнювати правовий досвід різних країн, не забуваючи при цьому, що вестернізація й уподібнення в праві можуть викликати негативні наслідки. Однією з ознак глобалізованого світу є процес інтенсивної криміналізації суспільних відносин, криміногенність глобалізації набагато перевищує її антикриміногенні можливості [4]. Глобалізаційні правові процеси мають необоротний правовий характер, і у зв'язку з цим правова сфера повинна швидко реагувати на такі суспільно-правові зміни, і у разі потреби переглядати і змінювати головні та допоміжні правові парадигми і швидше реагувати на їхні парадигмальні перетворення. Наприклад, розвиток інформаційних технологій призвів до виникнення такого правового явища, як «електронна торгівля», під яким розуміють укладання угод в електронній формі. Однак відсутність закріпленого чинним законодавством правового механізму укладення таких угод перешкоджає широкому розвитку міжнародної електронної торгівлі за участю українських юридичних осіб.

У цьому аспекті в межах глобалізації постає проблематика уніфікації та адаптації правової термінології. Як свідчить практика, проблема загально усталеної й однозначної правової термінології актуальна і на внутрішньодержавному рівні України. Неузгоджене використання правової термінології, що описують одне і те саме правове явище, в нормативно-правових актах різних галузей права постає серйозною проблемою міжгалузевої взаємодії.

Ще однією особливістю процесів глобалізації права, які слід враховувати в опрацюванні і передбаченні парадигмально-правових перспектив розвитку та вдосконалення соціально-правових парадигм в українській правовій системі, можна вважати теоретико-методологічним забезпеченням сталого розвитку і піднесення соціальності громадян України.

За роки незалежності Україна докладено достатньо зусиль, було зроблено кілька спроб змінити одну з головних глобальних правових парадигм, створити і затвердити на законодавчому рівні Концепцію сталого розвитку країни. Крім того, існують законопроекти парадигмального спрямування, серед яких слід відмітити ще один «Проект Концепції переходу України до сталого розвитку», який був розроблений НАН України та направлений до Кабінету Міністрів України у 2012 р. У Концепції сталого розвитку України визначено принципи, на яких сталий розвиток України базується, та сформульовано такі цілі сталого розвитку України, як економічне зростання, збереження довкілля, охорона здоров'я, дотримання справедливості, стале використання природних ресурсів, розвиток освіти; участь у формуванні глобальної системи екологічної безпеки [5]. Дотримання і захист прав людини і громадянина, вибудовування соціально-правової держави можна вважати головними парадигмально-правовими інструментами забезпечення сталого розвитку, а рівень забезпечення прав людини слугує доказом рівня стійкості суспільства. У сучасній історії української правотворчості викликає певне занепокоєння те, що у правових нормах фіксуються не лише загальнодемократичні цінності, а можуть законодавчо закріплюватись і корисливі інтереси різних олігархічних, промислових і політичних груп і правлячих у певний період угруповань, які не відповідають загальній соціально-політичній парадигмі, а отже, і цілям сталого розвитку. Особливо такі напрями простежуються у процесі правотворчої діяльності.

Характерною рисою сучасної теорії держави і права є мультипарадигмальність. Поява нової правової парадигми не замінює попередні, а переважно запозичує або спирається на старі правові парадигми і користується сталим парадигмально-правовим інструментарієм, модернізуючи його у контексті «духу часу», пропонуючи інноваційний погляд на досліджуване коло правової проблематики. На

нашу думку, це пов'язано з тим, що водночас співіснують багато різних філософсько-правових концепцій, і вибір між ними на основі істинності чи хибності однієї з правових парадигм як істинно правильної не може бути логічно втілено.

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямі. Правові принципи, правові догми, правові настанови втілюються у правову дійсність тільки після того, як будуть спроможними виконувати регулятивну функцію суспільно-правових відносин. Парадигмально-правова концепція є невід'ємною частиною правової науки, а саме – теорії держави і права, що стимулює розвиток права. Так, правова парадигма є частиною суспільно-політичної парадигми, під якою ми розглядаємо комплекс правових цінностей, правових ідеалів і правових норм, потрібних для інтерпретації суспільно-правових процесів. Ми вважаємо, що правова парадигма лише частково збігається з суспільно-політичною парадигмою. По-перше, політичні діячі не завжди точно розкривають зміст правових понять і дотримуються рекомендацій правотворчої системи; по-друге, особистісна і суспільна правосвідомість можуть мати суттєво докорінні відмінності від наукової правосвідомості. Так, соціально-правова парадигма через неадекватне правосприйняття асоціюється серед пересічних громадян із беззаконням.

Якщо розглядати як приклад реформування правової системи України, то за останній період проводяться в країні модернізаційно правові реформи, в які імплементуються парадигмально-правові моделі демократично розвинених країн, правові конструкції й інституції, що не відповідають українським правовим реаліям і зазвичай викривлено сприймаються громадянами, і в деяких випадках формують спонтанне тіньове регулювання. У зв'язку з цим вважаємо за потрібне проаналізувати вплив соціально-правової проблематики парадигмально-правової концепції на вітчизняне законодавство і правотворчість, а також

з'ясовувати змістовне правове наповнення соціально-правової парадигми української правової системи.

Перебуваючи на трансформаційній стадії розвитку правова система сучасної України періоду незалежності не закріпила правової національної ідеї. Одну з причин цього ми вбачаємо у відсутності парадигмальної стадії в становленні українського законодавства. Причому соціально-правова парадигмальність відобразилась в українській правотворчості, однак достатньо низький рівень її дієвості дозволяє стверджувати тільки про допарадигмальну стадію розвитку правової системи. Причину відсутності парадигмальної стадії в законодавстві, заснованому на правовій парадигмі, ми бачимо й у відсутності єдиного підходу до того, що розуміти під соціально-правовою парадигмою. Правотворці намагаються запозичити соціально-правові цінності без урахування «духу часу». Так, тривалий період у теорії держави і права панувала концепція держави добробуту, матеріально-побутового забезпечення і достатку. Враховуючи «дух часу» парадигмально-правової концепції, ця система зазнає суттєвих змін, тобто переглядається / змінюється правова парадигма. Що ж стосується соціально-правового спрямування українського законодавства, то процес зміни правової парадигми на соціально-правову сприяла початку процесу парадигмально-правових перетворень, коли права і свободи українського громадянина вийшли далеко за межі суто внутрішньої компетенції Української держави.

Література

1. Ерохин С.А. Синергетическая парадигма современной экономической теории. URL: www.nam.kiev.ua/ape/n_01_1-2/yerokhin.htm.
2. Толстенко В. Л. Інститути представницької демократії як фактор розвитку форми держави. Право України. 2014. № 6. URL:

- http://pravoua.com.ua/ua/store/pravoukr/pravo_ukr_6_14/Tolstenko_6_14
3. Фризький О.Ф. Конституційне право України: підручник Київ: Юрінком Інтер, 2012. 536 с.
 4. Кресіна І.О., Скрипнюк О.В., Коваленко А.А. та ін. Держава і громадянське суспільство в Україні: проблеми взаємодії: монографія; І. О. Кресіна (ред.); НАН України. Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького. Київ: Логос, 2007. 560 с.
 5. Проекти Концепції сталого розвитку України: можливість їх вдосконалення та застосування. Аналітична записка; Національний інститут стратегічних досліджень. URL: <http://www.niss.gov.ua/articles/1566>
 6. Бернам В. Правова система США / Бернам В. К.: Основи, 2011. 1216 с.
 7. Берман Г.Дж. Западная традиция права: эпоха формирования / Берман Г.Дж. 2-е изд. К.: Основи, 1998. 624 с.
 8. Кун Т. Структура научных революций / Кун Т. К.: Основи, 2011. 228 с.
 9. Кун Т. Логика науки или психология исследования? / Кун Томас. М.: АСТ, 2003. 605 с.
 10. Кун Т. Замечания на статью И. Лакатоса; в кн.: Структура и развитие науки. – М.: Прогресс, 1978.
 11. Thomas Kuhn. URL: <https://www.uky.edu/~eushe2/Pajares/Kuhnsnap.html>
 12. Капра Ф. Паутина жизни [Електронний ресурс] / Капра Фритьоф. URL: http://www.koob.ru/capra/web_of_life
 13. Пархоменко Н.М. Джерела права: проблеми теорії та методології: монографія / Пархоменко Н.М.; Інститут держави і права ім. В.М. Корецького НАН України. К.: Юридична думка, 2008. 460 с.
 14. Гайдулін О.О. Основні поняття загальної теорії права: монографія / О. О. Гайдулін. – К.: ППП, 2013. 360 с.
 15. Гайдулін О.О. Система понять правової теорії держави: монографія /

- О. О. Гайдунін. – К.:ППП, 2013. 480 с.
16. Трансформація правової системи України: євроінтеграційний вимір: монографія / [В. Д. Гвоздецький, О. Г. Мурашин, М. Г. Патей-Братасюк та ін.]: В.Д. Гвоздецький (за заг. ред.); Академія управління МВС України. К.: Логос. 2009. 240 с.
 17. Цимбалюк М.М. Онтологія правосвідомості: теорія та реальність: монографія / Цимбалюк М.М. К.: Атіка, 2016.
 18. Головатий С. Тріада європейських цінностей – верховенство права, демократія, права людини – як основа українського конституційного ладу (частина друга: демократія) / Головатий С. // Право України. 2013. № 8.
 19. Заморська Л.І. Відносно визначені норми права: поняття, структура, функції: монографія / Заморська Л.І.; Нац. ун-т «Одес. юрид. акад.» Чернівці: Технодрук, 2010. 200 с.
 20. Заморська Л. До питання про визначення категорії «норма права» / Заморська Л.І. // Право України. 2011. № 4.
 21. Ковальський В. С. Правотворчість: теоретичні та логічні засади. / Ковальський В. С., Козінцев І. П. К.: Юрінком Інтер, 2005.
 22. Кельман М.С. Загальна теорія держави та права / Кельман М.С., Мурашин О.Г. / Націон. академія внутрішніх справ України; Львівський інститут МВС України. К.: Кондор, 2015. 609 с.
 23. Кельман М. Теоретико-методологічні підходи до аналізу співвідношення громадянського суспільства та держави / Кельман М. // Право України 2014. № 6.